

بند پایان زهری و سمی در ایران، غرب آسیا و خاورمیانه: مروری بر شناسایی، گزیدگی‌ها، نیش زدن‌ها، رفتار، زیست‌شناسی و پراکندگی جغرافیایی آن‌ها

روح ۱. دهقانی^۱، بهروز فتحی^{۲*}، موسی دهقانی^۳، نرگس محمدزاده^۴

۱ مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت و گروه مهندسی بهداشت محیط، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، کاشان، ایران
۲ گروه علوم پایه، دانشکده دامپزشکی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
۳ گروه منابع طبیعی، دانشگاه صنعتی اصفهان، اصفهان، ایران.
۴ دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

چکیده

بند پایان به شاخه بندپایان بی‌مهره (Phylum Arthropoda) تعلق دارند که شامل بیشترین تعداد گونه‌ها در زمین است. بندپایان زهرآگین از جمله مهم‌ترین جانورانی هستند که در محیط انسانی به فراوانی زندگی می‌کنند. مطالعه حاضر مروری بر اهمیت شناسایی این موجودات، گزش و نیش آنها، رفتار، زیست‌شناسی و پراکندگی آن‌ها در منطقه جغرافیایی ایران، غرب آسیا و خاورمیانه می‌باشد. پایگاه‌های داده به طور جامع جستجو شده و مقالات و کتاب‌های منتشر شده از سال ۱۹۷۸ تا ۲۰۲۳ با دقت براساس مناسب‌ترین کلید واژه‌های انتخاب شده‌اند. موجودات زهرآگین واجد نیش و توان گزیدگی، در جداول به تفکیک طبقه، راسته و خانواده ارائه شده‌اند و اهمیت و نقش هر راسته براساس نیش، گزیدگی و وقوع خطرات به طور جداگانه تعیین گردیده است. در نهایت، روش‌های پیشگیری از نیش و گزیدگی آن‌ها توصیه شده است. شاخه بندپایان در ایران شامل دو زیرشاخه قلاب داران Chelicerata با یک کلاس، پنج راسته و ۲۵ خانواده، و زیرشاخه آرواره داران Mandibulata با سه کلاس، نه راسته و ۲۹ خانواده می‌باشد. آن‌ها در سرتاسر ایران پراکنده‌اند. دستگاه زهرآن‌ها شامل غدد زهر، پدی پالپ یا پاهای انبرکی تغییر یافته، قلابها، نیش در دم (تلسون)، اجزای دهانی مانند هایپوستوم، فنگ (Forcípules) یا دندان نیش، ضمام (فک‌ها)، خرطوم (proboscis)، اندام تخم‌گذاری (نیش) و موهای سوزنی زهرآگین (موهای تحریک‌کننده) است. در برنامه‌های آموزشی پزشکان و کادر پزشکی و پرستاری اهمیت نیش و گزیدگی بند پایان زهرآگین بسیار ضعیف یا اصلاً وجود ندارد. برای دستیابی و افزایش کارایی مدیریت گزیدگی و مسمومیت با زهرآنها، اطلاعات دقیق‌تری درباره این موجودات زهرآگین و ترکیب زهرآن‌ها مورد نیاز است.

واژگان کلیدی

بند پایان زهری، سمی، حشره، گزیدگی، نیش، ایران، خاورمیانه

* نویسنده مسئول: بهروز فتحی هفشجانی
b-fathi@um.ac.ir